

**Boğaziçi Üniversitesi'ne Cumhurbaşkanı
Tarafından Rektör Atanmasına Yönelik İtiraz
Sürecinde Yaşanan Hak İhlallerine Dair
Ön Değerlendirme Raporu**

Boğaziçi Üniversitesi'ne Cumhurbaşkanı Tarafından Rektör Atanmasına

Yönelik İtiraz Sürecinde Yaşanan Hak İhlallerine Dair

Ön Değerlendirme Raporu

(24.02.2021)

- **Yasaklamalar ve kolluk güçlerinin evrensel hukukta ve ülke yasalarında tanımlanan zor kullanma yetkisinin çok ötesinde kural dışı ve denetimsiz şiddet kullanarak yaptığı müdahaleler sonucunda toplanma ve gösteri yapma özgürlüğü ihlal edildi.**
 - ✓ Kolluk güçleri en az 38 kentte yapılan barışçıl toplantı ve gösterilere müdahale sırasında plastik mermi, "biber gazı" ve "göz yaşartıcı gaz" gibi kimyasal ajanlardan üretilmiş silahlar ve basınçlı su kullandı.
- **İşkence ve diğer kötü muamele yasağı ihlal edildi.**
 - ✓ Barışçıl toplantılara kolluk güçlerinin müdahalesi sırasında ve ev baskınlarında en az 801 kişi işkence ve kötü muamele niteliğinde şiddete maruz kalarak gözaltına alındı.
 - ✓ En az 13 kişi yaralandı.
 - ✓ İşkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldıkları gerekçesiyle TİHV'e 60 kişi başvurdu.
- **Tutuklama, ev hapsi ve diğer adli kontrol uygulamaları bir tedbir olmaktan çıkarılarak cezalandırma aracı haline getirildi.**
 - ✓ 11 kişi tutuklandı.
 - ✓ 228 kişiye adli kontrol, 29 kişiye ev hapsi tedbiri uygulandı.
- **Yetkililer tarafından ötekileştirici, damgalayıcı ve nefret içerikli söylemler kullanıldı, ayrımcılık yasağı ihlal edildi.**
- **İfade ve basın özgürlüğü ihlal edildi.**
 - ✓ En az 6 gazeteci yaralandı. 2 kişi sosyal medya paylaşımları gerekçesiyle tutuklandı.
- **Üniversitenin temel ve kurucu ilkeleri olan akademik özgürlük ve kurumsal özerklik ihlal edildi.**
- **Örgütlenme özgürlüğü ihlal edildi.**
- **Konut dokunulmazlığı ihlal edildi.**

Prof. Dr. Melih Bulu'nun Boğaziçi Üniversitesi'ne rektör olarak atanması, her ne kadar "kanuni" olsa da hukukun hayatı kesen yönü düşünüldüğünde söz konusu atamanın hukukiliği ve meşruiyeti tartışma konusudur. Çünkü söz konusu atama ile üniversitenin temel ve kurucu ilkeleri olan akademik özgürlük ve kurumsal özerkliğin artık hiçbir güvencesinin olmadığı/kalmadığı bir kez daha gözler önüne serilmiştir.

15 Temmuz gerekçesiyle ilan edilen OHAL koşullarında denge ve denetleme sisteminin süzgecinden geçmeden alınan antidemokratik karar ve uygulamalara, 24 Haziran 2018 genel seçimleriyle yürürlüğe giren "yeni rejim" tarafından yapılan çeşitli düzenlemeler ile kalıcılık/süreklilik kazandırılmıştır.

Bu sürecin çarpıcı örneklerinden birini de üniversite özerkliğine yönelik müdahale ve düzenlemelerde görmekteyiz. OHAL koşullarında, 29 Ekim 2016 tarihinde çıkarılan 676 sayılı KHK ile rektörlerin seçimle belirlenmesi yerine Cumhurbaşkanı tarafından atanması yöntemi getirilmiştir. Buna göre, Cumhurbaşkanı en az üç yıl profesörlük yapmış ve YÖK tarafından önerilmiş üç adaydan birini rektör olarak atayabilecektir. Daha sonra Anayasa'da yapılan değişikliklere uyum sağlama gerekçesiyle 2 Temmuz 2018 tarihinde çıkarılan 703 sayılı KHK ile bu iki ölçüt de kaldırılarak devlet ve vakıf üniversitelerine rektörlerin doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanması yöntemi getirilmiştir. Böylelikle 12 Eylül dönemine geri dönmüş, hatta daha da gerisine düşülerek YÖK gibi bir "aracı" kurula dahi ihtiyaç duyulmaz olmuştur. Hatırlanacağı gibi 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında YÖK'ün kurulmasıyla rektörlerin seçimle belirlenmesi yürürlükten kaldırılmıştı. YÖK'ün önerdiği rektör adayı ya da adaylarından biri Cumhurbaşkanı tarafından atanıyordu. 1992 yılında Yükseköğretim Kanunu'nda yapılan değişikliklerle rektörlük seçimleri geri getirilmiş ancak Cumhurbaşkanı'nın atama yetkisi korunmuştu.

Yeni rejim tarafından özgürlüklerin ve özerkliğin bu şekilde adım adım ilga edilmesi sadece akademik alana özgü değildir. Aslında yeni rejim, toplumsal yaşamı her boyutuyla bir kontrol/tedbir alanı haline getirerek tümüyle kendine mal etme çabası içerisindedir. Böylelikle hem siyasal katılımı hem de talep etme olanaklarını kapatarak/tahrip ederek yurttaş eylemliliğini, dolayısıyla da toplumun bir arada demokratik varoluşunu imkânsız kılmaktadır. Bu tahribat ve imkânsız kılma hali hak ve özgürlüklerin her daim daha pervasızca ihlal edilebilmesini kolaylaştırırken insan haklarının savunulmasını da zorlaştırmaktadır. Baskı ve kontrole, hatta sıkça başvurulan çıplak şiddete dayalı bu yönetme tarzı aynı zamanda kutuplaştırma ve düşmanlaştırma politikalarıyla birlikte sürdürülmekte ve belirli bir konunun, kişinin ya da grubun hedef gösterilmesi, itibarsızlaştırılması, ötekileştirilmesiyle eşgüdümü

ilerlemektedir. Nitekim Cumhurbaşkanı tarafında rektör atanmasına karşı Boğaziçi Üniversitesi'nden yükseltile haklı ve demokratik itiraza siyasal iktidar tarafından gösterilen tahammülsüzlük sırasında bu yönetme tarzı tüm veçheleriyle sergilenmiştir.

Bu yönetme tarzının Boğaziçi protestoları özelinde yol açtığı hak ihlallerine ilişkin değerlendirmelerimiz aşağıda sunulmuştur.

Toplanma ve gösteri özgürlüğü varsa demokrasi vardır.

#demokrasiherkesiçin

- 1. Yasaklamalar ve kolluk güçlerinin evrensel hukukta ve ülke yasalarında tanımlanan zor kullanma yetkisinin çok ötesinde kural dışı ve denetimsiz şiddet kullanarak yaptığı müdahaleler sonucunda toplanma ve gösteri yapma özgürlüğü ihlal edilmiştir.**

Boğaziçi Üniversitesi'nin tüm bileşenleri rektör atanmasına karşı itirazlarını yılbaşı tatilinde ilan edilen sokağa çıkma yasağının hemen akabinde, 4 Ocak 2021 tarihinden itibaren farklı barışçıl toplantı ve etkinlikler ile ifade etmeye çalıştılar. Maalesef bu etkinliklere, özellikle de öğrencilerin gerçekleştirdiği barışçıl toplantı ve gösterilere, ilk andan itibaren kolluk güçleri tarafından evrensel hukukta ve ülke yasalarında tanımlanan zor kullanma yetkisinin çok ötesine geçen, kural dışı ve denetimsiz bir şiddet kullanılarak müdahale edilmiştir. TIHV olarak bir süreden beri kaygı verici bir boyut kazanan kolluk görevlilerinin bu

şiddetine çeşitli vesilelerle dikkat çekiyoruz.¹ Yetkililer tarafından adeta teşvik edilen bu kolluk şiddeti, süreç içinde Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri ile dayanışma ve destek amacıyla diğer şehirlerde yapılan barışçıl toplantı ve gösterilere de yöneltilmiştir. Aynı zamanda bu süreçte mülki idare amirleri (valiler, kaymakamlar) yetki alanlarındaki il ve ilçelerde her türlü eylem ve etkinliği farklı sürelerde yasaklamışlardır. Tüm bunların sonucunda toplanma ve gösteri yapma özgürlüğü ağır bir şekilde ihlal edilmiştir.

Yapılan barışçıl toplantı ve gösterilere yönelik kolluk güçlerinin müdahalesi ve mülki idare amirlerinin yasaklama kararları Anayasa, yasalar ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler tarafından güvence altına alınan toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünün ihlalidir. Çünkü;

- i. 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun "Tanımlar" başlıklı ikinci maddesinde toplantı teriminin "belli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu kanun çerçevesinde düzenlenen açık ve kapalı yer toplantılarını", gösteri yürüyüşü teriminin ise "belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşü" ifade ettiği belirtilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı" başlıklı 34. maddesinde "Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir..."; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) "Toplantı ve dernek kurma özgürlüğü" başlıklı 11. maddesinde "Herkes, asayiş bozmayan toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir"; 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 3. maddesinde ise "Herkes, önceden izin almaksızın, bu kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırısız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir" şeklinde düzenlemelere yer verilmiştir.

¹ Bkz. <https://tihv.org.tr/basin-aciklamalari/turkiye-insan-haklari-vakfi-ve-insan-haklari-dernege-siddete-karsi-tutum-belgesi/>

Hal böyleyken, barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşlerini keyfi bir şekilde yasadışı ilan ederek cezai işlem uygulamak hem Anayasa'ya hem de Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere aykırıdır.

- ii. Evrensel insan hakları hukuku, toplanma ve örgütlenme özgürlüklerinin belli koşullarda sınırlandırılabilceğini kabul etmekle birlikte, özgürlüklerin kullanımının geniş bir şekilde, buna karşılık olası sınırlama ve kısıtlamaların ise dar ve **hakkın özüne dokunmayacak** şekilde yorumlanması gerektiğini belirtir. Ayrıca bu özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi bakımından devletlerin **pozitif** ve **negatif** yükümlülükleri olduğunu da özellikle vurgular.

Örneğin Birleşmiş Milletler (BM) Kolluk Yetkilileri için Davranış Kuralları md. 3 ve yorumunda "Kolluk görevlileri sadece gerekli olduğunda ve görevlerini yerine getirmek için gerekli olduğu ölçüde zor kullanabilirler. Buna rağmen kolluk görevlileri zor kullanımı istisnai olmak zorundadır" denilmektedir.

Keza, BM Kolluk Yetkilileri Tarafından Kuvvet ve Ateşli Silah Kullanımına İlişkin Temel İlkeler md. 13'te ise "Bir toplantı ya da gösteri yasa dışı olmakla birlikte **şiddet içermiyorsa** önlenmesinde veya dağıtılmasında, kolluk görevlileri zor kullanmaktan kaçınmalı ya da mümkün değilse, bu zoru gerekli olan en az ölçüde sınırlamalıdır" denilmektedir.

Kaldı ki Anayasa'nın 13. ve 15. maddeleri de temel hak ve özgürlüklerin keyfi bir şekilde sınırlandırılmayacağını; eğer bir sınırlandırma yapılacaksa bile bunun hak ve özgürlüklerin özüne dokunmamak kaydı ile ölçülülük, yasallık ve gereklilik ilkeleri çerçevesinde ve ancak kanunla olabileceğini açıkça belirtmektedir.

- iii. İstanbul Valiliği 06 Ocak 2021 tarihli ve 2021-2 sayılı basın açıklaması ile bazı sivil toplum kuruluşları ve topluluklar tarafından basın ve sosyal medya yoluyla Boğaziçi Üniversitesi kampüsü önünde toplanma çağrılarının yapılması nedeniyle Beşiktaş ve Sarıyer İlçelerinde her türlü toplantı, gösteri ve yürüyüşü süre belirtmeksizin yasakladı. Valilik daha sonra 01 Şubat 2021 tarihinde yaptığı 2021-4 sayılı basın açıklaması ile bu yasağın 1 aylık olduğunu ve 5 Şubat 2021 tarihinde son bulacağını belirtti.

2 Şubat 2021 tarihinde Kadıköy Kaymakamlığı yaptığı 2021-2 sayılı basın açıklaması ile ilçe genelinde her türlü toplantı ve gösteriyi 7 gün süreyle yasakladığını duyurdu.

7 Şubat 2021 tarihinde ise Kartal Kaymakamlığı yaptığı 2021-1 sayılı basın açıklaması ile ilçe genelinde 8 Şubat 2021 tarihinden itibaren 7 gün süreyle her türlü toplantı, gösteri ve yürüyüşün yasaklandığını duyurdu.

Son dönemlerde demokratik toplum düzeninin temelini oluşturan toplanma ve gösteri yapma, ifade ve örgütlenme özgürlüklerinin önündeki en önemli engellerden birini bu tür yasaklar oluşturmaktadır. Yine TIHV olarak her fırsatta çok kaygı verici olarak nitelediğimiz² bu yasak kararlarını mülki idare amirleri kendilerine 5442 Sayılı İller İdaresi Kanunu'nun 11/C maddesi³ ve 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 17. maddesi ile verilen yetkiye dayanarak almaktadırlar. Yasaklar tek bir eylem ve etkinliğe yönelik olabileceği gibi belli bir süre içerisinde tüm eylem ve etkinlikleri de kapsayabilmektedir. Ancak son dönemde mülki idare amirleri bu yasak kararlarını rutin bir uygulama haline getirmişlerdir. Hatta art arda kararlar alarak yasanın en fazla 30 gün ile sınırladığı eylem ve etkinlik yasaklarını fiilen kesintisiz ve süresiz hale getirmektedirler. Yetkinin dolayısıyla da sınırlamanın bu biçimde uygulanması Anayasa'nın 13. ve 15. maddeleri ile uyumlu olmadığı gibi hakkın özünü ortadan kaldırmaktadır. Aynı zamanda adı konmamış ve süreklilik kazanmış fiili bir OHAL'e yol açmaktadır.

² Bkz. <https://tihv.org.tr/arsiv/01-ocak-2019-ile-31-ocak-2020-tarihleri-arasinda-valilik-yasaklari-nedeniyle-kullanilamayan-toplanma-ve-gosteri-yapma-hakki/> ile <https://tihv.org.tr/basin-aciklamalari/ifade-toplanma-ve-orgutlenme-ozgurlukleri-ihlal-raporu/>

³ Mülki idare amirlerine bu yetki, 25 Temmuz 2018 tarihinde çıkarılan 7145 sayılı kanun ile 5442 Sayılı İller İdaresi Kanunu'nun 11/C maddesinde bazı değişiklikler yapılmak suretiyle sağlanmıştır.

2. İşkence ve diğer kötü muamele yasağı ihlal edilmiştir.

Gerek barışçıl toplantı ve gösterilere yönelik kolluk güçlerinin müdahaleleri sırasında gerekse daha sonra yapılan ev baskınlarıyla çok sayıda kişi gözaltına alınmıştır. Bu kişiler, kolluk güçlerinin müdahalesi ve ev baskınları sırasında, gözaltına alınırken, gözaltı araçlarında ve gözaltı birimlerinde işkence ve diğer kötü muamele niteliğindeki uygulamalara maruz kalmıştır.

- i. TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 15 Şubat 2021 tarihi itibarıyla ülke çapında (en az 38 kentte)⁴ yapılan barışçıl toplantı ve gösterilere yönelik kolluk güçlerinin müdahaleleri sırasında ve ev baskınlarında **en az 801** kişi işkence ve kötü muamele niteliğinde şiddete maruz kalarak gözaltına alınmış, **en az 13** kişi de yaralanmıştır.
- ii. 15 Şubat 2021 tarihi itibarıyla, bu süreçte işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldıkları gerekçesiyle TİHV'e **60** kişi başvurmuştur.
- iii. Basında yer alan yazılı ve görsel haberler, video kayıtları, TİHV'e başvuran kişilerin anlatımları, gözaltı işlemleri sırasında adli yardım kapsamında görev alan avukatların

⁴ İçişleri Bakan Yardımcısı ve Bakanlık Sözcüsü İsmail Çataklı, 4 Şubat 2021 tarihinde yaptığı "Aylık Basın Bilgilendirme Toplantısı"nda Boğaziçi Üniversitesine rektör atanmasını protesto etkinlikleri kapsamında 4 Ocak - 4 Şubat 2021 tarihleri arasında **38** kentte gözaltına alınan **528** kişiden **2**'sinin tutuklandığını, **108**'i adli kontrol şartıyla olmak üzere **498**'inin serbest bırakıldığını, halen gözaltında 28 kişinin olduğunu belirtmişti.

Bkz. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/icisleri-bakanligi-sozcusu-catakli-hic-kimse-devletimizin-gucunu-sinamasin-553589.html>

ve protesto gösterilerini gözlemci olarak izleyen insan hakları savunucularının tanıklıkları, sivil toplum kuruluşlarının rapor ve açıklamaları sonucunda aşağıda aktarılan işkence ve diğer kötü muamele niteliğindeki uygulamalara dair ciddi iddia ve bulgular ortaya konmuştur:

- Tüm ülkenin tanıklığında barışçıl olduğu çok açık bir şekilde görülen toplantı ve gösterilere yönelik kolluk güçleri tarafından yapılan müdahaleler sırasında yaygın bir şekilde plastik mermi, “biber gazı”, “göz yaşartıcı gaz” gibi kimyasal ajanlardan üretilmiş silahlar ve basınçlı su kullanılmıştır.
 - Kişiler, gözaltına alınmaları sırasında, gözaltı araçlarında ve gözaltı merkezlerinde kaba dayak, cinsel şiddet ve taciz, hakaret, aşağılama ve tehdit (ölüm tehdidi, tecavüz tehdidi) gibi uygulamalara maruz kalmışlardır.
 - Kişiler, ev baskınları ve gözaltına alınmaları sırasında, gözaltı araçlarında ve gözaltı merkezlerinde homofobik ve transfobik hakaretlere ve nefret söylemine maruz kalmışlardır.
 - Ev baskınları sırasında kişiler yere yüz üstü yatırılmış, vücutlarına dizle ya da ayakla baskı uygulanmış, uzun süre yerde yatar vaziyette bekletilmiş ve başlarına silah dayanmıştır.
 - Gözaltına alınan kişilere yaygın olarak ters kelepçe uygulaması yapılmış, kişiler saatlerce ters kelepçeli vaziyette bekletilmiştir.
 - Bazı gözaltı merkezlerinde kişilere çıplak arama uygulaması yapılmıştır.
 - Gözaltı işlemleri sırasında işkence ve diğer kötü muameleyi önlemede önemli rolü olan yakalama, gözaltına alma ve ifade alma prosedürleri (usul güvenceleri) bir bütün olarak ihlal edilmiştir.
 - Bu kapsamda, gözaltı öncesi ve sonrası, gözaltında birim değiştirmelerde yapılması zorunlu sağlık kontrolleri BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu (İstanbul Protokolü) kurallarına uygun yapılmamıştır.
- iv. Yasal düzenlemelerde ancak çok özel koşullarda uygulanabileceği belirtilen çıplak arama gibi istisnai uygulamalar maalesef siyasal otoriterleşme ile paralel biçimde mevzuat hükümleri gerekçe gösterilerek yaygınlaştırılmaktadır. Ancak insan hakları savunucuları olarak yıllarca ısrarla dile getirdiğimiz gibi çıplak arama ve zorla soyma fiilleri kişinin mahremiyetini ihlal eden, moral değerlerini, sosyal kimliğini hedef alan,

ruhsal bütünlüğüne zarar veren ve cinsel şiddet boyutlarına ulaşan özellikleriyle Türkiye'de var olan sistematik işkence gerçekliğinin kaygı verici görünümünden biridir.⁵ Eğer arama yapılması mutlaka gerekli ve zorunlu ise bile bu uygulamalar, insanlık onuruna ve üstü aranan kişilerin mahremiyetine saygılı olacak şekilde ve aynı zamanda ölçülülük, yasallık ve gereklilik ilkeleri⁶ çerçevesinde olmalıdır. Oysa Boğaziçi Üniversitesi protestoları sırasında gözaltına alınan bazı kişilere uygulanan çıplak aramalarda basında yer alan haberlerden, bu uygulamaya maruz kalan kişilerin anlatımları ve avukatların tanıklıklarından bu ilkelere uyulmadığı, aksine uygulamanın korkutmak, aşağılamak ve otoriteyi tesis etmek için yapıldığı izlenimi edinilmiştir. Bu da açıkça işkence ve diğer kötü muamele yasağının ihlalidir.

- v. Yine bu süreçte yakalama ve gözaltına alma işlemleri sırasında yaygın olarak kullanılan ters kelepçe, hatta ancak ölçülülük, yasallık ve gereklilik ilkeleri çerçevesinde kullanılabilecek olan düz kelepçe uygulaması bile yol açtığı fiziksel ve ruhsal acılar, bu konuda yapılan bilimsel çalışmaların ortaya koyduğu gibi, işkence ve diğer kötü muamele yasağının ihlalidir.
- vi. Herhangi bir "idari kararı" protesto etmek ve eleştirmek için demokratik ve yasal hakları olan "barışçıl toplantı ve gösteri hakkı"nı kullanmak isteyen yurttaşlara yönelik güvenlik gücü tarafından uygulanan şiddet "zor kullanma yetkisinin aşımı" değil doğrudan "işkence" niteliğindedir.

Nitekim Birleşmiş Milletler (BM) İşkence Özel Raportörü de, 20 Temmuz 2017 tarihinde yayınladığı "Gözaltı Dışı Yerlerdeki Zor Kullanımı ve İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezalandırma Yasağı" başlıklı özel raporunda kolluk güçlerinin toplumsal olaylara müdahale sırasında başvurduğu zorun (şiddetin) çok kolay biçimde ve orantılı müdahale sınırını aşarak işkence niteliğine vardığının altını çizmektedir. Söz konusu raporun 47. paragrafında bu durum "toplantı ve gösteri hakkını kullanmak isteyen kişiler dahil belirli bir amaç doğrultusunda kaçma imkânı olmayan, 'çaresiz' bir kişiye yönelik acı veya ıstırap yaratma amaçlı kasti zor kullanımı, her zaman ağırlaştırılmış zalimane, insanlık dışı

⁵ Bkz. <https://tihv.org.tr/basin-aciklamalari/ciplak-arama-olcululuk-yasallik-ve-gereklilik-ilkeleri-disina-cikarilarak-iskence-uygulamasina-donusturulmaktadır/>

⁶ Bkz. <https://tihv.org.tr/ozel-raporlar-ve-degerlendirmeler/nelson-mandela-kurallari-mahpuslara-muameleye-dair-birlesmis-milletler-asgari-standart-kurallari/>

veya aşağılayıcı muamele veya cezalandırma (işkence) olarak kabul edilecektir” şeklinde ifade edilmiştir.

- vii. Bir kez daha hatırlatmak isteriz ki, işkence ve kötü muamelede bulunmak mutlak olarak yasaktır. Bu yasak uluslararası hukukta normlar hiyerarşisi açısından üstün bir kural, başka bir deyişle buyruk kural niteliğindedir. İşkence yasağı hiçbir koşulda istisnaya tabi tutulamaz, işkence yasağının esnetilmesi için herhangi bir çekince ileri sürülemez. Yetkili makamlarda bulunanlar bu konuda emir ve talimat veremezler.

3. Tutuklama, ev hapsi ve diğer adli kontrol uygulamaları bir tedbir olmaktan çıkmış ve adeta cezalandırmaya dönüşmüştür.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 15 Şubat 2021 itibarıyla bu süreçte **11** kişi tutuklanmış **228** kişiye adli kontrol, **29** kişiye ise ev hapsi tedbiri uygulanmıştır.

- i. Tutuklama, henüz kesin hükümle suçluluğu sabit olmayan şüpheli veya sanığın özgürlüğünü en ağır şekilde sınırlandırdığı için hem Anayasa ve kanunlarda hem de Türkiye'nin de tarafı olduğu uluslararası insan hakları sözleşme ve belgelerinde sıkı koşul ve kurallara bağlanmıştır. Bunlara göre tutuklama bir ceza değil, sadece bir koruma tedbiridir, dolayısıyla da geçici olmak zorundadır. Yanı sıra kişisellik, orantılılık (ölçülülük) ve görünüşte haklılık ilkelerine uygun olmalıdır. Özellikle orantılılık (ölçülülük) ilkesinin gereği olarak öncelikle amaca uygun ve yeterli diğer tedbirlerin varlığı göz önüne alınmalıdır. Demokratik bir hukuk devletinde,

tutukluluğun koşulları gerçekleşse dahi, kişinin bu tedbirden en az şekilde zarar görmesinin sağlanması temel ilkedir. Eğer yurt dışına çıkma yasağı, haftalık/günlük imza atma vb. adli kontrol tedbirleri varsa daha ağır bir tedbir olan tutuklamaya karar verilemez. Başka bir deyişle tutukluluk en son başvurulması gereken bir tedbirdir.

- ii. Oysa Boğaziçi Üniversitesi kampüsünde protestoları desteklemek için bir açık hava sergisi düzenleyen öğrencilerden bazıları yukarıda dile getirilen ilkeler tümüyle yok sayılarak tutuklanmışlardır. Bu serginin organizasyonu ile ilgili olduğu iddia edilerek gözaltına alınan 5 kişiden 2'si "halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik etme" (TCK 216/1) iddiasıyla tutuklanırken, 2'si ise ev hapsi tedbiri ile serbest bırakıldı. 1 kişi ise polisteki ifade işlemlerinin ardından serbest bırakıldı.

Mahkemelerin çok sık başvurduğu (aşağıda v. paragrafta da vurgulandığı gibi asıl amacından uzaklaşılarak tutuklamanın devamı olarak uygulanan, bu nedenle kabul edilemez olan) farklı adli kontrol tedbirleri varken, üstelik bu vakada iki kişi için kullanılmışken, diğer iki kişinin tutuklanmasının hukuken anlaşılır ve kabul edilebilir hiçbir gerekçesi bulunmamaktadır.

- iii. Kaldı ki isnat edilen "halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik etme" (TCK 216/1) suçu kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması durumunda bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasını öngören bir suçtur. Ülkede bu maddeden çok sayıda yurttaş hakkında açılan davalar da göz önünde tutulduğunda verilen tutuklama kararında orantılılık ve haklılık ilkelerine hiçbir şekilde uyulmadığı görülmektedir. Öte yandan kampüs içinde sadece öğrencilere yönelik olan, yani sınırlı sayıda yurttaşın izleme imkânı bulunduğu bir serginin kamu güvenliği açısından nasıl bir "açık ve yakın tehlike" yaratacağı da ayrıca tartışma konusudur.

- iv. Tutuklama, Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) 100/2-a ve b maddelerine göre şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması, delilleri yok edip gizlemesi veya değiştirmesi ya da olayla ilgili tanık ve mağdurlara baskı uygulaması gibi olası riskleri önlemek amacıyla yapılır. Oysa herkesin gözü önünde alenen yapılan serginin saklanacak, değiştirilecek delili de yoktur, baskı altına alınacak tanığı ve tutuklanan öğrencilerden başka mağduru da yoktur. Kaldı ki TCK 216/1 maddesi yine CMK 100/3'te belirtilen tutuklamayı gerektiren katalog suçlar listesinde de yer almamaktadır. Bütün bu değerlendirmelerin ışığında aslında tüm tutuklamalar için söylenebilecek olan şeyi, en azından sergi nedeniyle yapılan tutuklamalar için de pekala söyleyebiliriz: Bu tutuklamalar, cezalandırma ve gözdağı vermek amacıyla yapılan hukuk dışı,

Anayasa'ya, kanunlara ve Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşme ve belgelere aykırı bir uygulamadır.

- v. Adli kontrol tedbiri tutuklanmayı gerektiren koşulların varlığı halinde, şüpheliye/saniğe daha hafif nitelikte bir tedbir uygulamak amacıyla tutuklamaya alternatif olarak getirilmiş olan bir tedbirdir. Ancak yürürlüğe girdiği 1 Haziran 2005 tarihinden bu yana, özellikle de son dönemde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan çeşitli değişiklikler sonucunda tutuklamanın tamamlayıcısı ve devamı niteliğinde bir tedbir haline gelmiştir. Nitekim Boğaziçi Üniversitesi protestoları sırasında gözaltına alınan 801 kişinin 257'sine (% 32) adli kontrol tedbiri uygulanmış olması bunun somut bir göstergesidir.

4. Ötekileştirici, damgalayıcı ve nefret içerikli söylemler kullanılarak ayrımcılık yasağı ihlal edilmiştir.

Siyasi yetkililer her fırsatta yaptıkları açıklamalar ile başta Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri olmak üzere rektör atamasına itiraz eden herkesi damgalamış, ötekileştirmiş ve düşmanlaştırmıştır. Bu tür söylemler siyasal iktidarı destekleyen yazılı ve görsel medya, bilhassa da sosyal medya aracılığı ile yaygınlaştırılmıştır. İlk önce “tembel, dar kafalı, idrak yoksunu” şeklindeki nitelermeler ile sınırlı olan bu söylemler, kısa sürede itiraza destek olan herkesin “terörist” ve/veya “terör ile iltisaklı” olarak nitelendirilmesine kadar varmıştır. Bir bütün olarak nefret içerikli bu söylemler, bilhassa da İçişleri Bakanı'nın doğrudan sosyal bir grup olarak LGBTİQ+ bireyleri hedef alan “LGBT sapkını, azgın azınlık” şeklindeki sözleri, yanı sıra MHP liderinin protestocu öğrencilerden “başı ezilmesi gereken yılanlar” diye söz etmesi şeklindeki nefret içerikli söylemler kutuplaştırma siyasetinin varlığı boyut açısından kaygı vericidir.

TCK Md. 216 ve 122'ye göre suç teşkil eden tüm bu söylemler, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere ve belgelere aykırıdır ve ayrımcılık yasağının açık ihlalidir.

İfade özgürlüğü varsa demokrasi vardır.

5. İfade ve basın özgürlüğü ihlal edilmiştir.

Öğrencilerin gerçekleştirdikleri birtakım yazılı ve sözlü etkinlikler, içeriklerinde herhangi bir şiddet, ayrımcılık ve nefret unsuru olmamasına rağmen engellenmiş/yasaklanmış ve soruşturma konusu yapılmıştır. Bu süreçte çok sayıda kişinin sosyal medya hesapları incelendi⁷, 2 kişi Boğaziçi Üniversitesi protestoları ile ilgili paylaşımları nedeniyle tutuklandı. Barışçıl toplantı ve gösterilere kolluk güçlerinin müdahaleleri sırasında haber takibi yapan

⁷ İçişleri Bakanlığı yaptığı açıklama ile 1 – 7 Şubat 2021 tarihleri arasında örgüt propagandası yapıldığı iddiası ile 1.264 sosyal medya hesabının incelediğini, 575 kişi hakkında işlem başlatıldığını ve 39 kişinin gözaltına alındığını duyurdu. Hakkında işlem yapılanların kaçının Boğaziçi Üniversitesi protestoları ile ilişkili paylaşımında bulunduğu belirlenemedi.

gazeteciler engellendi, GBT sorgulamalarına maruz bırakıldı, çektikleri görüntüler silindi, **en az 6 gazeteci yaralandı.**

6. Örgütlenme özgürlüğü ihlal edilmiştir.

Bu süreçte öğrenci kulüpleri hukuka aykırı olarak kapatılmış ve örgütlenme özgürlüğü ihlal edilmiştir. Boğaziçi Üniversitesi Güzel Sanatlar Kulübü ile LGBTİ Çalışmaları Kulübü'nde polis tarafından arama yapılmıştır. Ayrıca LGBTİ Çalışmaları Aday Kulübü'nün adaylık statüsü rektörlüğün kararı ile kaldırıldı ve kulüp kapatıldı. Kamuoyu kulübün kapatılması haberini Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun'un yaptığı sosyal medya paylaşımından

öğrendi. Fahrettin Altun söz konusu mesajında şunları belirtti: “Kutsal değerlerimizi ayaklar altına almaya çalışanlara karşı üniversite yönetimi meşru bir tasarrufta bulunmuştur”.

7. Konut dokunulmazlığı ihlal edilmiştir.

Barışçıl toplantı ve gösterilere katılan kişilerin evlerine baskınlar ve aramalar yapıldı. Bu sırada evlerin kapıları, duvarları kırıldı. Evlerde bulunan kişiler işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına maruz kaldılar. Kolluk güçlerinin yanlış adreslere baskın yapması sonucu süreçle ilgisi olmayan yurttaşlar da taciz edildi ve kötü muameleye maruz bırakıldılar.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Konseyi (AK) üyesi olan bir devlet. Her iki uluslararası organizasyonun da üyesi olmak Türkiye'ye ciddi sorumlulukları ve yükümlülükleri getiriyor. Her şeyden önce Anayasa'nın 90. maddesine göre usulünce taraf olduğu ve herhangi bir çelişki bulunduğu zaman kanunların üstünde sayılan uluslararası insan hakları belge ve sözleşmelerinin gereklerini yerine getirmekle yükümlü. Boğaziçi Üniversitesine rektör atanması ile başlayan süreçte yaşanan ve yukarıda kısaca aktarılmaya çalışılan farklı kategorilerdeki hak ihlalleri aslında hak temelli bir rejim fikrinden ne denli uzaklaşmış olduğunu ve dolayısıyla taraf olunan uluslararası belge ve sözleşmelerden doğan yükümlülüklerin nasıl askıya alındığını bir kez daha göstermiştir. Birakalım BM metinlerini, bu süreçte sadece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) Md. 1 (insan haklarına saygı), Md. 3 (işkence ve kötü muamele yasağı), Md. 5 (özgürlük ve güvenlik hakkı), Md. 8 (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı, konut dokunulmazlığı), Md. 10 (ifade özgürlüğü), Md. 11 (dernek kurma ve toplantı özgürlüğü) ve Md. 14 (ayrımcılık yasağı) gibi çok sayıda maddesi ihlal edildi.

Bu denli ağır ve kaygı verici bir tablonun oluşumunda yetkililerin kasıt ve sorumluluğu çok açıktır. Buna karşın insan hakları savunuculuğunun gereği olarak aşağıdaki önerileri yapma sorumluluğu duyuyoruz:

- i. Öncelikle devleti yönetenleri hukuka ve insan haklarına saygılı davranmaya, toplumu kutuplaştıracak, düşmanlaştıracak politikalardan ve ayrımcı, nefret içerikli söylemlerden vazgeçmeye, Boğaziçi Üniversitesi öğrenci ve hocalarının haklı itirazları doğrultusunda üniversitelerin özerkliğini sağlayacak adımları atmaya çağırıyoruz.
- ii. Öğrenciler başta olmak üzere üniversite bileşenlerinin anayasal ve demokratik haklarının kullanımına yönelik baskı ve engellere derhal son verilmeli, tutuklanan öğrenciler serbest bırakılmalıdır.

- iii. Demokratik toplum düzeninin temelini oluşturan ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi bakımından devlete ait pozitif ve negatif yükümlülükler çekincesiz yerine getirilmelidir.
- iv. Özellikle barışçıl toplantı ve gösteri hakkının kullanımının önünde engel oluşturan kolluk güçlerinin zor kullanma yetkisinin çok ötesine geçen, kural dışı ve denetimsiz şiddetine son verilmeli, şiddeti teşvik edici söylemlerden vazgeçilmeli, şiddet uygulayan görevlileri koruyan cezasızlıkla mücadele edilmelidir.
- v. İşkenceyi önleme/durdurma yükümlülüğü öncelikle devletlere aittir. Bu nedenle:
 - Her şeyden önce işkence yasağının mutlak niteliği ile bağdaşmayan cezasızlık politikalarına son verilmelidir.
 - Her düzeyde yetkililer ülkenin dört bir köşesinden her geçen gün daha da artarak yayılan işkence görüntüleri karşısında hiçbir şekilde sessiz kalmamalı, uluslararası mekanizmaların tavsiyeleri doğrultusunda işkence uygulamalarını kamuya açık bir şekilde kesin olarak kınamalı, işkenceciyi öven, teşvik eden söylemlerden vazgeçmelidir.
 - Gözaltı koşullarında usul güvenceleri eksiksiz olarak uygulanmalıdır.
 - İşkencenin belgelenmesi ve raporlandırılması bir BM belgesi olan İstanbul Protokolü ilkelerine göre yapılmalıdır.
 - İşkenceye ilişkin iddialar hızlı, etkin, tarafsız bir şekilde soruşturulmalı, bağımsız heyetlerce araştırılmalı, yargılama süreçlerinin her aşamasında uluslararası etik ve hukuk kurallarına uygun davranılmalıdır.
 - Soruşturma/kovuşturmaların selameti açısından, işkence yapılması için emir verenler ve uygulayanlar geçici bir tedbir olarak derhal görevden uzaklaştırılmalıdır.
 - İşkenceye maruz kalanların “telafi/zararın karşılanması” haklarının gerekleri de eksiksiz olarak yerine getirilmelidir.

Umarız ve dileriz sırlanan bu öneri ve talepler dikkate alınır. Son söz olarak belirtmek isteriz ki, demokrasilerde iktidarlar, toplumsal talepleri muhatap almak, müzakereye açmak ve yerine getirmekle yükümlüdür. Talep etmeyi suç haline getirmek ve imkânsız kılmak yurttaşı inkâr etmektir.